

МАРГИНАЛИЈЕ О КЉУЧНИМ ПРОБЛЕМИМА МАЛИХ ОТВОРЕНИХ ЕКОНОМИЈА У ГЛОБАЛИЗОВАНОМ ОКРУЖЕЊУ

MARGINALIA ON THE KEY PROBLEMS OF SMALL OPEN ECONOMIES IN A GLOBALIZED ENVIRONMENT

Јована Рашевић

Босна и Херцеговина

jovanarasevic@gmail.com

ORCID: 0009-0003-7792-4041

Апстракт: *Функционисање и улога националних држава посљедњих деценија се значајно промијенила због глобализације и смањења могућности утицаја на структуру и карактер међународних односа!? Динамизација глобалних трендова несумњиво води губитку суверенитета и идентитета националних држава. Негативне посљедице глобализације као што су сиромаштво, немогућност креирања сопствених економских политика, губитак националног идентитета и суверенитета за мале отворене економије су често много израженије и уочљивије од свеукупних реализованих користи и погодности које протагонисти глобализације деценијама истичу. Због бројних проблема и ограничења са којима се суочавају мале отворене економије често траже помоћ од наднационалних институција што смањује самосталност и континуелно повећава степен зависности. Динамичне и интезивне промјене које глобализација намеће не дозвољавају малим отвореним економијама да се оперативно и ставаралачки укључе и прилагоде новим глобализацијским токовима. Због наведених као и због бројних других разлога постављају се питања за која није једноставно наћи задовољавајуће одговоре, а прије свега:*

- 1. Да ли мале отворене економију могу да смање зависност од спољних фактора и утицаја водећих свјетских институција преферирањем партнерства које доприноси пуној валоризацији сопствених креативних потенцијала и сопствених материјалних ресурса!?,*
- 2. Да ли мале отворене економије могу креирати критичну масу фактора за динамичан развој и ефикасно суочавање са бројним изазовима глобализације!?,*

3. Да ли и на који начин се мале отворене економије могу заштитити од "прелијевања" ризика у глобализованом окружењу!?,
4. Како одржати потребни ниво запослености и унаприједити механизме финансирања!?,
5. Како изградити функционалне институције и дјелотворне механизме превенције корупције!?, и
6. Да ли постоје услови, и како их генерисати, у којима се глобализација неће третирати као пријетња, већ као шанса за општи напредак и прогрес!?

Кључне ријечи: глобализација, национална држава, суверинитет, институције, развој

JEL класификација: F6, F61, F62, O1, O2, O3

Abstract: The functioning and role of nation-states has changed significantly in recent decades due to globalization and the reduction of the possibility of influencing the structure and character of international relations!?. The dynamization of global trends undoubtedly leads to the loss of sovereignty and identity of nation states. The negative consequences of globalization such as poverty, the inability to create one's own economic policies, the loss of national identity and sovereignty for small open economies are often much more pronounced and noticeable than the overall realized benefits and benefits that the protagonists of globalization have been emphasizing for decades. Due to the numerous problems and limitations faced by small open economies, they often seek help from supranational institutions, which reduces independence and continuously increases the degree of dependence. The dynamic and intensive changes imposed by globalization do not allow small open economies to operationally and creatively engage and adapt to the new globalization trends.

Due to the above, as well as due to numerous other reasons, many questions are asked for which it is not easy to find satisfactory answers, and above all:

1. Can small open economies reduce their dependence on external factors and the influence of leading world institutions by preferring partnerships that contribute to the full valorization of their own creative potential and their own material resources!?,
2. Can small open economies create a critical mass of factors for dynamic development and effective coping with numerous challenges of globalization?
3. Whether and in what way small open economies can be protected from the "overflow" of risks in a globalized environment!?,
4. How to maintain the required level of employment and improve financing mechanisms!?,
5. How to build functional institutions and effective corruption prevention mechanisms!?, and
6. Are there conditions, and how to generate them, in which globalization will not be treated as a threat, but as a chance for general progress?

Key Words: globalization, national state, sovereignty, institutions, development

JEL classification: F6, F61, F62, O1, O2, O3

1. УВОД

Глобализацијски трендови малим отвореним економијама намећу рјешавање и суочавање са бројним проблемима, ограничењима и дилемама. Мале отворене економије морају пронаћи начине за ефикасно суочавање са бројним изазовима глобализације.

Глобализацијске промјене доводе до неједнакости, неравнотеже и дестабилизације и на микро и на макро нивоима.

Због немогућности сналажења и адекватног дјеловања у новонасталим околностима и несхватања истих, мале отворене економије суочавају се са рецесијом, падом запослености, смањењем броја домаћих предузећа, падом производње, дефицитом текућег и платног биланса, недостатком финансијских средстава, недоступношћу извора финансијских средстава и др.

Неизвјесност, непредвидивост и бројни ризици и промјене са којима се предузећа нису до сада суочавала угрожава њихов опстанак и пословање.

Националне државе све мање могу да утичу на креирање и спровођење сопствених развојних и економских политика.

2. НАЈВЕЋЕ ЗАБЛУДЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

„Глобализација је историјски, реалан, противурјечан, неравномјеран, незаустављив и неповратан процес, који трансформацијом и динамизацијом својих конкретних облика, механизма и метода испољавања битно мијења међународне економске и друге односе у смјеру њиховог све већег повезивања.“ (Драшковић, 2007.стр.257. – 274.)

Дејство глобализацијских промјена је вишеструко и комплексно.

Највећа заблуда глобализације је та, да мале отворене економије могу игнорисати и изоловати се од утицаја глобализације који се не подударају са њиховим интересима.

Глобализам одражава интересе крупног капитала и најбогатијих земаља свијета.

„Како се од глобализације не може изоловати, за малу државу је кључно да разумије њену логику, да се у глобализационе процесе интегрише што безболније, да минимизира штету и да искористи оно мало шанси које глобализација пружа.“ (Катић, 2015.стр.65.)

„Протагонисти глобализације су и највећи корисници њених предности, док неразвијене земље њене благодети све теже препознају услед веома видљивих негативних посљедица, које се испољавају у облику новог колонијализма, губљења националног суверенитета, масовног сиромаштва и формирања малобројног слоја корумпиране политичке и економске елите.“ (Секуловић, 2004.стр.177.)

Конкурентска предност најбогатијих и најразвијенијих земаља узрокује код малих отворених економија пад запослености и пропадање и урушавање бројних сектора, предузећа и привредних грана.

Да би се минимизовале штетне последице неопходно је урадити свеобухватну анализу економског положаја и креирати оперативне мјере којима би се превазишли постојећи проблеми и ризици, уз досљедно спровођење системских мјера којима би се реализовале све користи које процес глобализације потенцијално генерише!?

Глобализацијски процеси и промјене сматрају се главним узрочником све израженијих и присутнијих друштвених, економских и социјалних неједнакости, управо из разлога што су изостали озбиљни напори да се формулишу дјелотворни одговори на комплексне изазове и примијењене околности.

3. ФУНКЦИОНИСАЊЕ И УЛОГА НАЦИОНАЛНИХ ДРЖАВА У ГЛОБАЛИЗОВАНОМ ОКРУЖЕЊУ

Функционисање и улога националних држава, као и питање суверенитета националних држава посљедњих деценија се умногоме промијенило.

Интезитет и динамичност глобализацијских трендова неупитно доводе до губитка суверенитета националних држава.

Ширење и јачање глобализацијских трендова праћено је десеуверенизацијом и маргинализацијом утицаја националних економија.

Данас је питање државе - нације веома актуелно.“ Је ли она нешто прошло и обављено, има ли још одиграти какву виталну улогу, има ли испунити још какву виталну функцију, па су извјештаји о њезином абдицирању наивни и смијешни; али како у том случају схватити саму глобализацију? Је ли она онда тек један од многих притисака на националне државне власти?“ (Jameson, 2000. str. 89.-104.)

Због зависности и подређености циљевима и интересима глобалних институција моћи и транснационалних компанија, национални циљеви и интереси нису у првом плану.

Не постоји ни један сегмент у оквиру глобалне институционалне политике на чије формулисање мале отворене економије могу значајно да утичу. То захтјева способност од малих отворених економија да сопствене економске политике креирају тако да без обзира на наметнуте лимите омогуће ефикасну валоризацију домаћих ресурса.

Тежња малих отворених економија да привуку стране инвеститоре омогућава истим да максимално користе ресурсе којима те земље располажу.

„Глобализација је процес приватизације свјетских економских ресурса од стране великог капитала, врло често виртуелног и хибридног, о чему свједочи

експоненцијална експанзија финансијских деривата задњих двадесетак година. У ствари глобализација је процес преображаја територијалне – националне државе у тржишну корпоративну глобалну државу као нову етапу у развоју капитализма.“ (Стојанов,2012.стр.24.)

Ниво економског, привредног, друштвеног и социјалног развоја онемогућава малим отвореним економијама да се прилагоде и на прави начин одговоре на глобализацијске промјене, које не дозвољавају постепено прилагођавање.

Иако наилазимо на бројна неслагања када су у питању позитивни и негативни утицаји глобализације оно што је тешко довести у питање је чињеница да ширење утицаја глобализације угрожава и води губитку суверенитета и идентитета националних држава.¹⁶

4. ГЛОБАЛНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ МОЋИ И ТРАНСНАЦИОНАЛНЕ КОМПАНИЈЕ

Док једни теоретичари доживљавају глобализацију као директну последицу тржишног механизма, за друге глобализација представља скуп промјена и процеса који су под директном контролом водећих свјетских компанија и организација.

Глобализацијске промјене и токови су у највећој мјери резултат и последица доминирања и заједничког дејства свјетских институција моћи.

Међународни монетарни фонд, Свјетска банка, Свјетска трговинска организација, и велике транснационалне компаније креирају глобалне политике који се подударају са интересима и циљевима најразвијенијих и најбогатијих сегмената друштва.

Због бројности и комплексности проблема и ограничења са којима се суочавају мале отворене економије често траже помоћ од наднационалних институција што смањује самосталност приликом доношења одлука и континуелно повећава степен зависности.

„Неолиберална парадигма и политика ММФ- а препоручују да се дефицити платног биланса финансирају увозом капитала, нарочито страним директним инвестицијама што гура многе земље у деиндустријализацију и занемаривање развојне индустријске политике и властите пољопривреде, потрошњу изнад властитих могућности уз помоћ прекомјерног задуживања, технолошко заостајање, стварање повољнијих услова за страна улагања у односу на домаћа, чиме се стварају услови за стагнацију и дужничку кризу.“ (Бајић,2017.стр.321.-324.)

¹⁶ Видјети детаљније: Катић,Н.(2015). *Из другог угла*, Catena mundi ;Секуловић, М.(2004).*Огледи о транзицији*, Економски факултет у Нишу

„Неколико фактора даје одговор зашто владе сарађују са ММФ-ом:

1. платно- билансни проблеми,
2. низак развој,
3. прецјењена домаћа валута,
4. низак БДП,
5. висока спољна задуженост,
6. традиција сарадње са ММФ-ом,
7. одговорност Фонда, а не владе за непопуларне мјере,

8.Извјесност санкција за случај несарадње (изостанак страних инвестиција, даље финансијске подршке, јер су аранжмани са Фондом фокус према коме инвеститори управљају своја очекивања).“ (Јакшић и Јакшић,2011.стр,127.-142.)

Многе земље које су прихватиле помоћ од ММФ и Свјетске банке нису оствариле очекивани и жељени ниво економског и привредног раста и развоја.

Развојне и економске политике су се у већини случаја показале недјелотворним из разлога што нису прилагођене специфичним околностима појединих земаља.

„Боцвана је земља која није прихватила “помоћ” Међународног монетарног фонда и Свјетске банке и избјегла је судбину других земаља“. (<http://www.nspm.rs>)

Једна од главних карактеристика глобализације је та да расте доминација транснационалних компанија у односу на економије националних држава. Значај националних економија опада, док значај транснационалних компанија континуелно расте и јача. Уз глобалне институције моћи транснационалне компаније представљају главне носиоце и генераторе глобализацијских токова. Интереси и циљеви транснационалних компанија и економија националних држава су супротни и ријетки су случајеви када се они подударају.

„У циљу реализације сопствених интереса свјетска олигархија настоји да ослаби националне системе безбједности и институције државне власти и националног суверенитета (замјењујући их међународним правом и институцијама), те уништи националне економске структуре (потчињавајући их интересима транснационалног капитала.“ (Душанић,2013.стр.19.)

Утицај и улога транснационалних компанија сваки даном је израженија и присутнија. „Снагом капитала и транснационалне повезаности транснационалне компаније трансформишу националне привреде у њихове филијале. Економска моћ ТНК потпомогнута научно-техничким прогресом брише националне границе и афирмише концепт глобалног тржишта.“ (Ћузовић,2015.стр.122. - 129.)

Транснационалне компаније данас представљају најзначајније субјекте у свјетској економији, међународним економским односима и међународној трговини.

ЗАКЉУЧАК

Ако узмемо у обзир све негативне ефекте и ограничења која малим отвореним економијама намеће глобализација, скоро да је и немогуће да мале отворене економије креирају сопствене успјешне политике и рјешења која ће омогућити дугорачан и динамичан привредни и економски развој. Због тога су питања, да ли мале отворене економије могу креирати критичну масу фактора за динамичан развој и ефикасно суочавање са бројним изазовима глобализације и да ли се мале отворене економије могу заштитити од „прелијевања“ ризика, као и друга предходно наведена питања су изузетно значајна посебно у контексту неопходности формулисања инвентивних политика којима се дефинишу механизми, процедуре и процеси за креирање управљачких мјера и поступака за вођење дјелотворних економских политика!? Друштвене, економске и социјалне неједнакости су све израженије и неопходни су озбиљни напори и залагања, да се нађу оперативни механизми за рјешавање проблема у овим и многим другим областима!?

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бајић, В.(2017).Мале и недовољно развијене земље су највећи губитници у процесу глобализације, *Зборник радова - Научни скуп Економија данас-Институције и економија- шта (не) можемо урадити боље*, Универзитет у Источно Сарајеву,Економски факултет Пале, Андрићград, 01.-02. септембар 2017.,ISBN: 978 - 99976 -610-8-1, COBISS.RS-ID 6752536;стр.321.-324.
- [2] Тузовић,Ђ.(2015).Транснационалне компаније као покретачи процеса глобализације, *International Scientific Conference: Globalisation Challenges and the Social-Economic Environment of the EU* , Fakulteta za poslovne in upravne vede, Novo mesto, стр. 122.-129.
- [3] Драшковић,В. (2007). Манифестације економске глобализације, *Економија Economics*, Рифин д.о.о., вол.14 (1) стр. 257.-274.
- [4] Душанић,Б.Ј.(2013). *Неолиберализам транзиција и криза*,Београдска пословна школа,Београд
- [5] Јакшић,М., и Јакшић,М.(2011). Глобализација, корпоративизам и држава благостања ,*Нова стратегија развоја привреде Србије, Изазови економске политике у 2011. години.*, Научно друштво економиста Србије, Академија економских наука, Економски факултет у Београду стр.127.-142.
- [6] Jameson, F.(2000). Глобализација и политичка стратегија, *Политичка мисао*, бр. 4,стр. 89.-104.
- [7] Катић,Н.(2015). *Из другог угла* ,Catena mundi
- [8] Секуловић, М.(2004).*Огледи о транзицији*, Економски факултет у Нишу
- [9] Стојанов,Д.(2012). *Економска криза и криза економске знаности*, Економски факултет Ријека
- [10] <http://www.nspm.rs/hronika/dzozef-stiglic-tajni-planovi-mmf-a-i-svetske-banke-zabrinjavaju.html?alphabet=1>

SUMMARY

In a globalized environment, the question of the sovereignty of national states and its preservation is very complex, for the reason that it is necessary to find the right relationship between one's own economic interests and the scope, structure and mechanisms of participation in the international division of labor under the conditions of a "free" market.

National states are less and less able to influence the creation and implementation of their own development and economic policies, Bosnia and Herzegovina especially because of the "suspended" monetary sovereignty (CURRENCY BOARD), but also limited political and institutional sovereignty (OFFICE OF HIGH REPRESENTATIVE - OHR).

It is necessary to create systemic measures that would minimize existing and potential problems and risks while simultaneously maximizing the benefits that the globalization process potentially creates.

Globalization changes and flows are to the greatest extent the result and consequence of the dominance and joint action of world institutions of power, such as the International Monetary Fund, the World Bank, the World Trade Organization and large transnational companies.

Their influence and importance is stronger and more present every day.

Development and economic policies that small open economies create under the influence of global institutions of power often prove to be ineffective due to inadequacy and neglect of the "internal" specificities of the social and economic structure, the level of economic development, education and the level and quality of knowledge about the laws of market functioning!?

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License